

MARIA COLL, «La persona no es pot definir amb una paraula», entrevista a Najat el Hachmi. Publicada a la revista *Valors*, núm. 118, 2014.

L'escriptora Najat El Hachmi va néixer a Nador (Marroc) quan el seu pare ja havia emigrat a Catalunya i als vuit anys va anar a viure a Vic gràcies al reagrupament familiar. Hi va estudiar fins que es va matricular a filologia àrab a la Universitat de Barcelona. Tot i que la seva il·lusió sempre ha estat ser escriptora, ha fet d'empleada de la neteja, cuinera, monitora d'esports i de medidora a la Delegació d'Ensenyament de Vic. El seu primer llibre, 'Jo també sóc catalana' (Columna, 2004), autobiogràfic, abordava la qüestió de la identitat i del procés d'arrelament a Catalunya. La novel·la que l'ha fet famosa és, però, 'L'últim patriarca', guanyadora del Ramon Llull de Novel·la. Hi exposa la història d'un immigrant marroquí que s'instal·la a la Catalunya central, un patriarca omnipotent, que es troba confrontat amb els canvis culturals que assumeix la seva filla.

Vostè va néixer a la ciutat marroquina de Nador però als vuit anys va arribar a Catalunya. Com marca l'origen geogràfic d'una persona en la seva identitat?

D'entrada, a diferència d'una persona que mai s'ha mogut del lloc on ha nascut, et veus obligada a pensar més sobre la teva pròpia identitat. Ara bé, com qualsevol altra circumstància vital, el lloc geogràfic de naixement et determina més o menys la pròpia identitat en funció del que tu vulguis que et determini. Tota persona té les eines necessàries per digerir el seu origen, per processar tots els elements que aquest comporta i de mica en mica incorporar tots aquests elements a la seva pròpia manera de ser. Dit d'una altra manera, l'origen pot ser molt determinant o pot no ser-ho gens...

Per tant, tot depèn de l'individu? És una decisió personal?

No, depèn de moltes coses. De la persona, si a aquesta l'inquieta més o menys plantejar-se coses en relació amb la identitat i amb tot el que ha estat el seu origen. Però també depèn de l'entorn, de com un és vist pels altres i de quines

eines es tenen per reformular la situació. Néixer en un lloc, de per si, no vol dir res, però aquest fet adquireix significació segons les persones que tenim al voltant. Són elles les que ens van repetint constantment què significa o què no significa haver nascut allà i no en un altre lloc.

En el seu cas la família ha estat clau.

Jo sóc de família amaziga, per tant, tots a casa des de petits sabíem que érem amazics. Ara bé tampoc ens explicaven ben bé que era això, però una cosa teníem clara, no érem àrabs. Hi havia el fet diferencial de la llengua, però ser amazic anava més enllà. Curiosament nosaltres construïm la nostra identitat en negatiu, en negació respecte a l'altre.

La immigració sempre implica un xoc identitari?

Sí, la immigració sempre genera un conflicte identitari, malgrat moltes vegades tendim a pensar que es tracta d'un conflicte sense solució o directament neguem el conflicte. Personalment crec que en aquest sentit hauríem de fer un pas més i reconèixer que la immigració genera un conflicte però al mateix temps transmetre les eines necessàries per resoldre'l. A més, es tracta d'un conflicte que es viu de

forma individual, però també de forma col·lectiva, i amb diversos components que es combinen entre ells. Per tant, és clar que no estem davant d'un problema de solució fàcil.

La identitat pròpia es construeix a partir de la suma de diverses identitats, en el seu cas de l'amazic i la catalana, o inevitablement l'adquisició d'una nova identitat significa l'oblit gradual d'un altre llegat previ?

Les pèrdues són inevitables i s'han d'assumir. Que n'hi hagi més o menys depèn del procés que faci cada persona.

Ha parlat d'un procés, de conflicte identitari, «individual» però també «col·lectiu». Creu que la persona se sent sola en aquest procés?

Sí. Personalment sempre he tingut la sensació que ha estat un camí que he hagut de recórrer jo sola. Sola he reflexionat, he buscat referents i m'he plantejat el conflicte, perquè molt abans de trobar una solució he hagut de pensar realment quina pregunta m'estic fent. Per sort, però, també és cert que he ensopegat amb gent que potser no m'ha sabut donar respostes, però m'ha guiat una mica respecte quin camí podia ser l'adequat per trobar les meves pròpies respostes.

Tenint en compte que moltes persones migren al nostre país, però també molts catalans ara van a viure a altres països, podem definir el conflicte identitari com un fenomen global. Per què creu, com vostè denuncia, que s'intenta negar?

Suposo que moltes vegades s'intenta tapar o no donar gaire importància a aquest conflicte perquè fins i tot la pròpia persona intenta aferrar-se a una única porció de la seva identitat i quan finalitza la reflexió, ja no hi ha conflicte. Ser d'origen marroquí i viure a Catalunya suposa sempre tota una sèrie de conflictes. Ara bé, la persona que en aquesta circumstància afirma ser encara cent per cent marroquí els nega. Igual que la persona que decideix esborrar completament el seu origen i sentir-se només catalana. En qualsevol dels dos casos no estem davant d'una resolució del conflicte, sinó obviar la qüestió.

Amin Malouf en els seus llibres sobre identitats múltiples assegura que actualment els immigrants són víctimes de pressions perquè triïn una única identitat. És així?

De pressió n'hi ha, és evident. Hi ha pressió perquè la gent s'uniformitza. El que costa molt és apostar pels matisos i fer definicions complexes del que un és. De fet, qualsevol persona que reflexioni sobre la identitat es veurà obligada a matisar. Tothom que es vulgui definir ha d'explicar la seva pròpia història.

De vegades es relaciona identitat i nacionalisme. Hi ha lligam?

Per mi no hi ha res més allunyat que aquests dos conceptes perquè precisament la resposta nacionalista tendeix a simplificar la complexitat de la identitat. Per mi no té cap sentit que una persona es defineix amb una sola paraula.

Per tant, a part del lloc d'origen i el lloc d'acollida, quins elements definirien la identitat d'una persona?

Sobre això com més hi penso menys clara tinc la resposta. Al final he arribat a la conclusió que són les persones que ens envolten les que acaben determinant allò que som i el nostre itinerari personal. Crec més amb això que amb conceptes més abstractes i intangibles. És cert que hi ha la llengua, el paisatge, la religió per a les persones creients...

però penso que més important que tot això són les persones que tens a prop. És amb elles amb qui et pots emmirallar.

Vostè, per tant, defensa el concepte «d'identitats múltiples». Amb aquesta versió de la identitat no aigualim o globalitzem excessivament la identitat?

Tampoc no crec amb el relativisme identitari. No tots som ciutadans del món; per intentar trobar una solució fàcil al conflicte identitari ens inventem coses com aquesta que no volen dir res. Ser ciutadà del món no vol dir res. Jo em sento part dels llocs on he estat, de les persones amb qui he compartit coses i de les coses que han marcat el meu itinerari.

Vostè és mare. Tenint en compte la seva experiència, li preocupa com transmet el valor de la identitat a la seva descendència?

No em preocupa gens. Amb la teva pròpia forma de ser com a mare ja transmetes una sèrie de valors, preferències, experiències... als fills que després ells, fent el seu propi procés, filtren. Vas creant un pòsit sobre ells del qual després en quedarà una part., ja sigui per la seva

trajectòria o per qüestions genètiques. Aquesta transmissió a mi no em preocupa, però reconec que hi ha una pressió perquè aquesta transmissió es produeixi. I jo personalment la noto des de punts de vista molt diferents i de forma molt contradictòria.

Per exemple?

És evident que des del col·lectiu marroquí s'espera que jo transmeti als meus fills una llengua i una religió i una manera de concebre's a ells mateixos d'una manera determinada. Però jo als meus fills no els transmeto aquests elements perquè jo mateixa no els sento. Però des de la societat que rep passa el mateix, s'espera que tu facis de transmissora dels valors d'acollida. Una contradicció.

A vostè, en un moment donat, pel fet de ser escriptora de literatura catalana i d'origen amazic, la van posar com a exemple d'integració. Se sent còmoda en aquest paper? Creu que és una excepció?

Jo estaria igual d'integrada si no hagués escrit mai en català, si em vestís d'una manera completament diferent, si tingués una manera de veure el món completament diferent... però igualment em relacionés amb la gent

d'aquesta societat amb plena normalitat. Hi ha moltes altres persones que han seguit el mateix itinerari vital que jo, però han fet una cosa diferent. En el tema de la integració també s'ha simplificat; penso que un pot adaptar-se a la llengua i als costums d'una terra, per no «estar integrat»...

Expliqui's.

Encara se celebra massa que els nouvinguts es dissolguin en la identitat catalana en comptes d'incorporar elements que en un principi són de fora, però que haurien de fer-nos nostres.. Hi ha un element molt representatiu d'aquest conflicte, d'aquests elements que la societat catalana no integra, que és la religió. Per exemple, des de la dècada dels vuitanta hi ha musulmans a Catalunya, per encara ara no hi ha una proposta d'islam català. Ens costa acceptar que hi ha catalans musulmans.

L'islam aquí encara es veu com una cosa completament de fora. Només considerem realment integrats aquells nouvinguts que deixen la religió de banda i això fa que molts fills d'immigrants no es puguin considerar membres de les dues identitats.

El xoc entre pares i fills, membres entre una altra generació, és difícil de superar?

Aquest és un xoc més de l'entorn que generacional, ja que aquest sempre existeix.. Tothom, independentment del seu origen, es reformula segons la generació anterior. En el cas de les persones immigrants, però, hi ha un entorn que no permet conciliar segons quines parcel·les identitàries. No hi ha un mirall de la societat d'acollida...

Les identitats minoritàries, com poden ser la catalana o l'amazic, pel fet de ser-ho, donen més importància a la identitat que altres amb més membres? És a dir, vostè hauria fet aquesta reflexió sobre la identitat si fos anglesa, per exemple?

La millor manera de defensar una identitat és vivint-la amb normalitat.. En la meva família amazic no hi ha un gran discurs de defensa de la cultura i la llengua, però es respira un sentiment gran de pertinença a aquesta manera de fer i de ser. Per això aquesta realitat s'ha pogut mantenir sense el suport de cap estat o de cap moviment polític. És l'orgull de pertànyer a una comunitat, però sense fer-ne discursos.

Catalunya és terra d'acollida?

Hi ha tanta gent que ha vingut de fora que no sé fins quan es pot parlar de terra d'acollida. Qui acull? Si molts dels que actualment acullen també són immigrants! Tindria més sentit reivindicar-se com a terra d'immigrants. De fet, la immigració també està en l'ADN dels catalans.

Alguns identifiquen el gènere amb la identitat. Per a vostè té un pes molt específic en la seva construcció personal?

Personalment el gènere em marca moltíssim, a mi. I, generalment, és un d'aquests elements als quals se'ls hi ha intentat treure importància, més aviat. De fet, en aquest procés de reflexió sobre la identitat he descobert que era dona. I que en aquest fet hi ha una sèrie de coses que em marquen i em determinen; no les puc obviar. Assumir això és complicat i ho faríem abans si des de petits no ens diguessin que no hi ha diferències entre home i dona.

Posi un exemple.

Una cosa tan senzilla com el tema hormonal. A les dones això ens marca el nostre dia a dia com no li passa a cap

home. Però no s'explica mai. Fins que no ets mare el conflicte de gènere el vas trampejant, però amb el pas de la maternitat és quan realment t'adones de les grans diferències que hi ha entre els dos gèneres. La implicació amb els fills no és igual en la mare que amb el pare.

Algunes dones no estarien d'acord amb vostè.

Cert. Això va en contra d'un tipus de feminisme, però l'objectiu no hauria de ser que homes i dones siguem iguals sinó que la diferència no generi desigualtats.